

REPERE ÎN ELABORAREA CRITERIILOR DE EVALUARE ALE COMPETENȚELOR ȘCOLARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Victoria STRATAN, dr., cercetător științific

Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. În evaluarea modernă, sintagma „criteriu de evaluare” reprezintă noțiunea centrală. Existența și elaborarea judicioasă a criteriilor de evaluare este esențială pentru orice tip de evaluare. În articol se elucidează, evolutiv, semnificațiile noțiunii „criteriu de evaluare”, se figurează și se descriu modelele de interpretare a criteriilor în evaluarea școlară. Sunt prezentate exigențele privind elaborarea, selectarea criteriilor de evaluare, în vederea eficientizării procesului de predare-învățare-evaluare.

Cuvinte cheie: evaluare, criteriu de evaluare, descriptor de performanță, competență.

Abstract. In modern evaluation, the phrase "assessment criterion" is the central notion. The existence and judicious development of the evaluation criteria is essential for any type of assessment. The article interprets the meanings of the concept of 'assessment criterion' and describes models of interpretation of the criteria in the school assessment. Requirements for the development of evaluation criteria are presented in order to make the teaching-learning-assessment process more efficient.

Keywords: evaluation, evaluation criterion, performance descriptor, competence.

Reforma învățământului din Republica Moldova, demarată în forță mai ales începând cu 2014 prin adoptarea *Codului Educației al Republicii Moldova*, are menirea istorică de trecere și racordare la un sistem nou de evaluare a rezultatelor școlare. Potrivit *Codului educației*, art. 16, evaluarea și scara de notare: (5) *În învățământul primar, evaluarea rezultatelor învățării este criterială și se efectuează prin descriptori* [1]. Într-adevăr, în învățământul primar, schimbările sunt cele mai vizibile și de esență. Aici s-a renunțat la sistemul de notare cifrică fiind înlocuit de calificative și s-a aprobat, de către ministerul de resort, *Metodologia privind organizarea evaluării criteriale prin descriptori în învățământul primar* [4].

Introducerea criteriilor și descriptorilor, fără acordarea notelor, dar a calificativelor, au modificat radical maniera de realizare a evaluării în învățământul primar. Avantajele sunt multiple, dar unul se detașează cu claritate: evaluarea devine mai rațională, mai controlabilă, tocmai pentru că se folosesc niște *criterii* precise și descriptori de performanță. Or, evaluarea devine credibilă și convingătoare în măsura în care exprimă cât mai obiectiv valoarea (însușirile) fenomenului măsurat, depășind judecăți subiective. În multe situații ea are de străbătut ecranul subiectivității evaluatorului și acest lucru este posibil în măsura în care se întemeiază pe *criterii* cât mai precis definite [7].

În fond, noțiunea de *criteriu* este importantă pentru o abordare analitică a oricărei situații educaționale. *Criterium* vine din latină și desemnează principiul care stă la baza unei judecăți, a unei estimări, a unei clasificări, permite distingerea adevărului de fals etc. În greacă *kriterion* semnifică „ceea ce servește la măsurare, la judecare”. *Criteriul* este un

punct de vedere după care realizăm distribuirea în subspecii a obiectelor pe care le reflectă sfera noțiunii de divizat. Fundamentul diviziunii trebuie să fie unic pe aceeași treaptă a diviziunii. Sinonimele cuvântului *criteriu* sunt: *normă, principiu, dimensiune, punct de vedere, unghi, aspect, caracter, caracteristică* etc. [8,5,6].

Un **criteriu**, afirmă F.M. Gerard și Șt. Pacearcă, „este o privire pe care o îndreptăm spre obiectul evaluat, *un punct de vedere* pe care îl folosim pentru a evalua obiectul. Criteriul corspunde unei calități a acestui obiect” [2, p. 73].

D. Potolea și M. Manolescu menționează: „**Criteriile de evaluare** sunt puncte de vedere, caracteristici, dimensiuni în funcție de care se evaluează rezultatele școlare ale elevilor. În evaluarea școlară, criteriul are sensuri diferite pentru perspective diferite din care este abordată activitatea evaluativă” [5, p. 98].

Conform *Metodologiei privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar*, **criteriile de evaluare** constituie sisteme de calități importante care se regăsesc în produsele învățării: „criteriu de evaluare = calitate a procesului și produsului învățării realizat de către elev” [4, p. 6].

Evidențiem, totodată, că noțiunea de **criteriu** în evaluare a evoluat în funcție de manierele de interpretare a evaluării școlare, însoțind evoluția conceptului de evaluare, de la definițiile „vechi”, care puneau semnul egalității între evaluare și măsurare și până la accepțiunea de astăzi, când a evalua este sinonim cu *a emite judecăți de valoare despre activitatea de învățare a elevului*. Accepțiunile succesive ale noțiunii de *criteriu* au progresat de la *cantitate* (cât a învățat elevul), către ideea de „*calitate*”. Practica evaluării, în această privință, în opinia cercetătorului I.T. Radu, a evoluat de la prioritatea acordată criteriului subiectiv „profesorul suveran în acordarea notei”, fiecare apreciind în funcție de ceea ce consideră că trebuie să știe elevii, către criterii obiective, cât mai mult detașate de persoana evaluatorului [7, p. 217].

În timp, autorii D. Potolea și M. Manolescu, identifică patru **modele** succesive de interpretare a criteriilor în evaluarea școlară, reflectate în **Figura 1**:

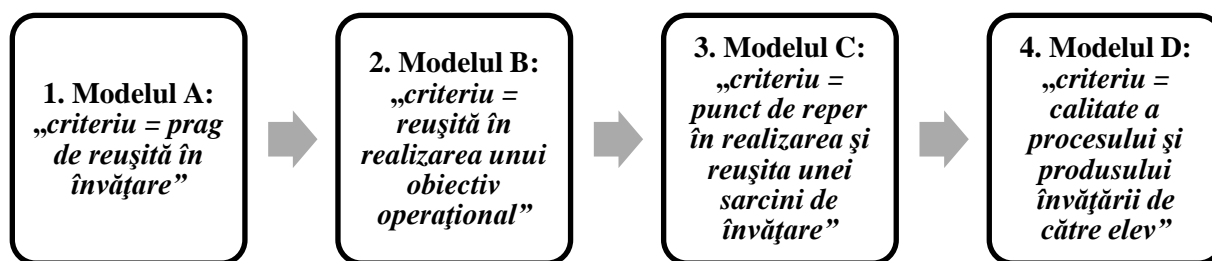

Figura 1. Modele de interpretare a criteriilor în evaluare

În această ipostază, se prefigurează descrierea modelelor de interpretare a criteriilor în evaluarea școlară, prezentată sintetic în continuare:

1. Modelul A: „**criteriu = prag de reușită în învățare**”. Criteriile de evaluare au dobândit acest sens într-o perioadă în care *evaluarea însemna măsurare* a rezultatelor școlare ale elevilor, fiind în acord cu definițiile *vechi* ale evaluării, care puneau semnul

egalității între măsurare și evaluare. Noțiunea de criteriu era sinonimă cu noțiunea de *prag de reușită*. Această accepțiune a evaluării a condus la apariția *scărilor de notare cifrice* (de la 10 la 1, de la 5 la 1, de la 100 la 1 etc.) și *scările literale* (A, B, C...). Fiecare treaptă a scării reprezentând un criteriu de evaluare.

2. Modelul B: „*criteriu = reușită în realizarea unui obiectiv operațional*”. Evaluarea și-a modificat semnificația odată cu intrarea în scenă a *pedagogiei prin obiective*, raportând rezultatele învățării elevilor la obiectivele prestabilite. Nu mai contează în primul rând cantitatea de informație corectă din răspunsul elevului, ca în modelul anterior, ci reușita în realizarea unui obiectiv operațional. Din perspectiva *pedagogiei prin obiective*, *criteriul* eficienței activității educaționale nu-l reprezintă conținutul învățării, ci raportarea unui comportament observat la o grilă de comportamente repertoriate într-o taxonomie. Privitor la *evaluarea criterială*, se urmărește ca elevul să satisfacă un anumit număr de criterii legate de realizarea obiectivelor.

3. Modelul C: „*criteriu = punct de reper în realizarea și reușita unei sarcini de învățare*”. Acest model asociază noțiunea de criteriu cu *evaluarea formatoare*, evaluarea conștientizată. Reprezintă tot o *abordare criterială a evaluării*, dar dintr-o perspectivă a progresului și a reușitei individuale. Solicită emiterea unei judecăți de valoare asupra unui proces de învățare sau rezultat al elevului în funcție de criterii de conținut, cunoscute / anunțate. În contextul evaluării formatoare, conștientizate, demersul respectiv ia forma unui *referențial intern*, structurat pe baza unor criterii de realizare și de reușită a activității de învățare. Elevul trebuie să autoevalueze propriile sale strategii de realizare și de reușită.

Modelul D: „*criteriu = calitate a procesului și produsului învățării de către elev*”. Se asociază cu noțiunea de *evaluare în termeni de competențe*, ca rezultat educațional sintetic al învățării. *Noțiunea actuală dar și modernă de „criteriu în evaluare” se înscrie în caracteristicile acestui model*. În această perspectivă, criteriile sunt seturi de calități importante pe care trebuie să le regăsim în produsele învățării și care trebuie să se prezinte ca un sistem. Această paradigmă dezvoltă diverse tipuri de instrumente care integrează criteriile de ordin calitativ: descriptorii de performanță, grilele de autoevaluare etc. [5].

Așadar, analiza termenului *criteriu de evaluare*, a *modelelor de interpretare a criteriilor în evaluare*, denotă existența unor preocupări constante pentru claritatea criteriilor utilizate în evaluarea didactică, sfera criteriilor de evaluare, transparența criteriilor încorporate demersului evaluativ, care ar facilita formarea competențelor școlare și ar contribui la motivarea elevilor de vârstă școlară mică pentru învățare. Stabilirea criteriilor de evaluare reprezintă o problemă esențială a evaluării, mult disputată și controversată în același timp. Cert este faptul că existența criteriilor de evaluare este esențială atât pentru elev, cât și pentru cadrul didactic (evaluator), în orice tip de evaluare, fie ea inițială, formativă sau sumativă.

În contextul în care cadrul didactic are posibilitatea de a formula produse și criterii proprii de evaluare, în special, pentru disciplinele opționale, este imperativ elucidarea

exigențelor în alegerea / elaborarea criteriilor. Accentuăm că în evaluarea competențelor, criteriile de evaluare vor fi diferite priviri pe care evaluatorul le va îndrepta spre ceea ce realizează elevul. Activitatea lui va fi evaluată prin intermediul acestor criterii, unde a evalua înseamnă „*a scoate în evidență valoarea*”. Pe baza lor, se va decide dacă respectiva competență este stăpânită sau nu, vor fi determinate dificultățile întâlnite de către elev și eventual acestuia îi va fi propusă o ameliorare.

Conform autorilor F.M. Gerard și Șt. Pacearcă **alegerea/elaborarea criteriilor** este un proces ce reclamă exigență. Criteriile de evaluare trebuie să îndeplinească **condițiile**:

✚ să fie **pertinente** – să permită o evaluare reală, fie că respectiva competență este stăpânită sau nu, și să se ia decizia corectă.

✚ să fie **independente** – eșecul sau reușita unui criteriu nu trebuie să atragă automat eșecul sau reușita unui alt criteriu. Un lucru nu trebuie să fie evaluat de două ori (și deci elevul să nu fie depunctat de două ori pentru aceeași greșeală).

✚ să fie **ponderate**, deoarece nu toate criteriile au aceeași relevanță. Definiția criteriilor minimale – ba chiar vitale – și a criteriilor de perfecționare reprezintă în această privință o pistă importantă pentru a nu se lăsa sufocat de mulțimea de criterii, și asta ținând cont de diferitele aspecte ale competenței. *Criteriile minimale* sunt acelea care trebuie la modul absolut să fie stăpânite pentru a certifica stăpânirea competenței, în vreme ce *criteriile de performanță* privesc calitățile a căror prezență este preferabilă, dar nu indispensabilă. Când vine vorba de certificare, ar trebui ca reușita să fie decisă sau nu doar pe baza criteriilor minimale.

✚ să fie **puțin numeroase**, nu doar pentru a evita înmulțirea punctelor de vedere studiate și imposibilitatea de a realiza evaluarea, ci și pentru că riscăm să căutăm în van perfecțiunea, care satisface o cantitate nemăsurată de criterii, a căror independență ar fi, de altfel, îndoielnică. În materie de evaluare a competențelor, idealul constă în utilizarea a trei criterii minimale și a unui criteriu de perfecționare. Depășirea acestor praguri atrage după sine diverse dificultăți. Uneori se poate lucra cu un singur criteriu: în cadrul evaluării formative, cadrul didactic poate, de exemplu, să verifice dacă elevii sunt în stare să înțeleagă și să interpreteze o situație și să propună un demers de rezolvat. Din acel moment, el ar putea foarte bine – în mod excepțional – să nu mai fie preocupat de utilizarea corectă a instrumentelor disciplinei. Ceea ce contează este ceea ce vrea evaluatorul să facă cu evaluarea pe care o aplică: căile propuse aici nu ar trebui niciodată să reprezinte o constrângere [2, p. 73]. Pe lângă faptul că numărul criteriilor trebuie să fie optim, trebuie pornit de la adevărul că *cine vrea să evalueze totul, nu evaluează nimic* [5].

Raportate la toate acestea, descoperim că, în opinia autorilor F.M. Gerard, Șt. Pacearcă, „nu există o listă ideală de criterii, de modele care s-ar putea impune în mod absolut” [2, p. 77]. Realitatea este întotdeauna complexă. Modelizarea urmărește să aducă un pic de simplitate, dar ea nu trebuie niciodată să fie în detrimentul complexității realității.

Trebuie să ne asigurăm continuu că acel criteriu este pertinent în raport cu competența și să verificăm *independența criteriilor*.

Reieșind din reflecțiile teoretice asupra subiectului, se pot invoca următoarele **direcții**:

➤ Armonizarea națională sau internațională a criteriilor de evaluare (asigurarea continuității, în sensul omogenizării criteriilor de evaluare, pe niveluri și cicluri de învățământ – educația timpurie, învățământul primar, învățământul secundar etc.)

➤ Armonizarea criteriilor de evaluare în contextul echivalenței diplomelor, la nivel internațional.

Concluzii. Evaluarea rezultatelor școlare implică emiterea unor judecăți de valoare, prin urmare, este un act valorizator. Schimbări importante cu referire la procesul evaluativ actual, sunt reperate prioritar pe sfera criteriilor de evaluare. Termenul „criteriu de evaluare” este unul tehnic, în evaluarea modernă reprezentând noțiunea centrală. Criteriile pe baza cărora se realizează evaluarea competențelor școlare trebuie să fie *pertinente, independente, ponderate, puțin numeroase*, suficient de relevante pentru a acoperi întreaga problematică, dar și transparente pentru elevi, încât, să-i ajute să-și dezvolte competența de autoevaluare. Criteriul reprezintă o normă, atunci când exprimă un punct de vedere asupra învățării sau poate fi asimilat cu o informație de direcționare / reglare a acestui proces într-un context de evaluare formativă și formatoare. *Criteriile de evaluare* constituie sisteme de calitate importante, elemente de comunicare între persoana care evaluează și persoana care este evaluată, contribuind la eficientizarea permanentă și diferențiată a învățării, predării și evaluării.

Bibliografie

1. Codul Educației al Republicii Moldova: nr. 152 din 17.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 319-324.
2. Gerard F.M., Pacearcă Ș. Evaluarea competențelor: ghid practic. București: Aramis, 2012. 206 p. ISBN 978-973-679-935-8.
3. Manolescu M. Teoria și metodologia evaluării. București: Editura Universitară, 2010. 328 p. ISBN 978-973-749-952-3.
4. Metodologia privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar. Clasele I-IV. Chișinău, 2019. 69 p.
5. Potolea D., Manolescu M. Teoria și practica evaluării educaționale. 2005. 248 p.
6. Potolea D. et all. Pregătirea psihopedagogică. Manual pentru definitivat și gradul didactic II. Iași: Polirom, 2008. 542 p. ISBN 978-973-46-1159-1.
7. Radu I.T. Evaluarea în procesul didactic. București: EDP, 2007. 289 p. <https://dexonline.ro/definitie/evaluat>